

ASURLU TÜCCARLARIN ANADOLU'DAKİ SÖMÜRGE FAALİYETLERİ¹

Yüksel ARSLANTAŞ², Serdar MİĖAL³

Geliş: 28.02.2024 / Kabul: 02.05.2024

DOI: <https://doi.org/10.62809/matbuat.1444683>

z

Kendi sınırlarının ötesinde toprak ve ekonomik çıkar peşinde koşan devletler, farklı yöntemlerle amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. Bu sistemlerden birisi de baskı ve şiddetten uzak, başka ülkelerin hammadde kaynaklarını, ekonomik etkinliklerini kontrol ederek yapılan ticari smrgeciliktir. Egemenlik alanını genişletmek, maddi niteliğini artırarak daha nüfuzlu bir hale ulaşmak isteyen uluslar, ekonomik çıkarlarını ön planda tutarak sömürge arayışı içerisine girmiştir. Bu devletlerarasında yer alan Asurlular, sayısız ulusları bağrına basan Anadolu'da, ticaret ile başladığı kr elde etme amacını sömürgeciliğe dönüştürmüştür. Asurlular, bu politikayı uygulayarak Anadolu'nun siyasi, sosyal, psikolojik ve ekonomik durumunun etkisiyle ortaya çıkan boşluğu doldurmuştur. Yani siyasi bir egemenlik altına alınmadan, ekonomik olarak sömürge haline getirilen Anadolu'nun sosyoekonomik yapısına yn vermiştir. Bu yönde çalışmanın amacı, devletlerin yalnızca savaşlar sonucunda yeterli güce sahip olmayan milletleri kontrol altına alıp sömürgeler oluşturmadığını, ekonomik ilişkileri ön planda tutup, iktisadi kaynaklara el koyma faaliyetlerini de kullanarak yayılmacı bir politika izlediğini ifade etmektir. Yani Anadolu topraklarının Asurlu tüccarlar tarafından alışılalmış himaye anlayışı dışında sömürüldüğünü ortaya koymaktır. Çalışmada Asurlu tüccarların Anadolu'da bulunan hammadde kaynaklarına yaklaşımları, yerli halk ve beyler ile olan ticari ilişkilerinin sömürgeciliği meydana getirme süreci eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sömürgecilik, Ticaret, Asurlu tüccarlar, Anadolu.

¹ Bu alışma yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Elazığ, Türkiye, yarslantas@firat.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9204-3224>.

³Doktora Ėrencisi, Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Eski aĖ Tarihi, Elazığ, Türkiye, serdar_migal@hotmail.com.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1111-4981>.

COLONIAL ACTIVITIES OF ASSYRIAN MERCHANTS IN ANATOLIA

Abstract

The states, which pursued land and economic interests beyond their borders, tried to reach their goals with different methods. One of these systems is commercial colonialism, which is far from oppression and violence, by controlling the raw material resources and economic activities of other countries. Nations, which wanted to expand their sovereignty and become more influential by increasing their material quality, sought colonies in which economic interests were prioritized. The Assyrians, who are among these states, turned their aim of making profit, which they started with trade, into colonialism in Anatolia, which embraced countless nations. By applying this policy, the Assyrians filled the gap that emerged with the effect of the political, social, psychological and economic situation of Anatolia. In other words, it has shaped the socio-economic structure of Anatolia, which was economically colonized without being under political domination. The aim of working in this direction is to Express that states do not only take control of nations that do not have enough power as a result of wars and from colonies, but also keep economic relations at the forefront and fallow an expansionist policy by using activities to seize economic resources. In other words, it is to reveal that Anatolian lands were exploited by Assyrian traders outside of the usual understanding of protection. In the study, the approaches of the Assyrian merchants to the raw material resources in Anatolia and the process of creating colonialism in the commercial relations with the local people and the gentlemen were evaluated from a critical point of view.

Keywords: Colonialism, Commerce, Assyrian merchants, Anatolia.

1- Giriş

Zenginlik, statü, saygınlık gibi kavramları ifade eden, kültürel ve beşeri zenginliklerinin dışında stratejik konumu itibarıyla ekonomik yönden çıkarıcı politikalarla karşı karşıya kalan Anadolu'da, Neolitik Çağ ekonomisinin en önemli özelliği olarak kabul edilen kişisel yeterlilik Orta Tunç Çağı'nda, maden kullanımının yaygınlaşması sonucunda sona ermiştir. Madeni aletlerin insan yaşamına girmesiyle üreticiler, ihtiyaçlarının üzerinde bir ürün elde etme imkânına sahip olmuştur. Bu durum Anadolu'da birtakım siyasi ve ekonomik değişikliklere yol açmıştır (Doğan, 2008: 43).

Anadolu'da sadece bakır cevherinin kullanıldığı Neolitik Çağı takiben yararlanılan maden türlerinin arttığı görülmüştür. Birinci girişim olan bakırdan sonra kurşun, gümüş, altın, demir, kalay ve bu madenlere ilaveten arsenikten faydalanılmıştır. Anadolu'nun yüzeye yakın mineraller bakımından zengin olması, bölgede madencilik faaliyetlerinin yoğun bir şekilde yapılmasını sağlamıştır (Fidan, 2016:

50). Bu durum bölgenin MÖ. 2000'li yıllarda, Asurlu tüccarlar için hem alım satım faaliyetlerinin gerçekleştiği bir pazar yeri olmasına hem de pazarlığın meydana geldiği bir tür toplumsal ilişkinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Doğan, 2008: 43).

Pazar ve dağıtım ekonomisinin teşkilatlandığı Anadolu'da, değerli eşyaların politik ve toplumsal işlemlerde kazanılmaları ve harcamalarının liderlere ait olması bir ayrıcalık oluşturmuştur (Doğan, 2008: 53). Birlik ve beraberlikten yoksun olan Anadolu beylerinin de bu yeni düzene uyum sağlamak için elinde bulunmayan madenlere ulaşmak istemesi veya nitelikli iş gücüne ihtiyaç duyması ticaretin yoğunlaşmasına, hatta bölgenin ekonomik özgürlüklerinden ödün vermesine yol açmıştır (Yıldırım, 1996: 37). Nitekim ekonomik olarak değer taşıyan madenler, her yerde bulunan bir cevher olmadığı için başka ülkelerden satın alınacak veya eşdeğer bir ürün ile değiştirilecektir. Madenin pahalı bir varlık olmasının dışında bir gereksinim olarak görülmeye başlanmasıyla siyasi ve ekonomik yapı satın alınan maddelere bağımlı hale gelmiştir (Doğan, 2008: 43).

Eski Akad Dönemi'nde başlayan Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ilişkiler, Orta Tunç Çağı'nda farklı bir hâl almıştır (Arslantaş, 2001: 11). Asurlu tüccarların gerçekleştirdiği bu devrim, MÖ. XX. yüzyıldan başlayıp XXIII. yüzyılın ortalarına kadar devam eden, "Asur Ticaret Kolonileri" adı verilen dönemde Anadolu'da yoğunlaşmıştır (Sevin, 1999: 119). Siyasi birliğin olmadığı Koloni Devri'nde Anadolu'da Urşu, Landa, Hurama, Ulama, Tawinia, Turhumit, Tuhpia, Tismurna, Ankuwa, Sihwa, Sinahuttum, Sirmuin Krallıkları varlığını sürdürmüştür (Şahin, 2012: 20-61). Bu beyliklerin yanısıra MÖ. 2100-1700 yılları arasında Balkanlar ve Kafkasya üzerinden Anadolu'ya gelen Hatti, Hurri, Luwi ve Hitit gibi yerli beylikler de yer almıştır (Akurgal, 2020: 42). Böylece Anadolu'da kendi siyasi düzenini oluşturan krallıklar, bölgede yamalı bir bohçayı anımsatan bir çeşitlilik meydana getirmiştir (Ünal, 2002: 37). Krallar arasında birbirlerinin topraklarını zapt etme, ittifaklar oluşturarak hâkimiyet sahalarını genişletme gibi teşebbüsler yaşanmıştır (Gökçek & Abacı: 89). Asurlu tüccarlar büyük zarara veya yok olmaya sebep olabilecek olan bu ortamı fırsata çevirmek amacıyla risk alarak Anadolu'ya yönelmiştir. Siyasi kriz ortamında bulunan, iç karışıklıkların yaşandığı bir coğrafyayı kâr sağlamak amacıyla tercih eden Asurlular, Anadolu beyleri arasında yaşanan çatışmalarda taraf olarak veya beyler arasında arabuluculuk yaparak kendilerine uygun bir alan oluşturmuştur (Akurgal, 2020: 47).

Mezopotamya'dan Anadolu'ya gelen Asurlular, Orta Anadolu'da Kayseri'ye kadar uzanan, Malatya-Kayseri-Yozgat üçgeninin içinde bulunduğu alanda koloniler oluşturarak Orta Anadolu Bölgesi'nin sosyoekonomik yaşamının şekillenmesinde etkili olmuştur. (Kınal, 1998: 62). Yani üç asır önce Anadolu'ya seferler düzenleyen Akadlardan edindikleri bilgilerle Anadolu'nun zengin maden kaynaklarına sahip olduğunu öğrenen Asurlular, sahip olmanın farklı bir türünü yani ticareti gelişkin bir sistem haline getirerek, bölgeyi sömürmeye başlamıştır (Memiş, 2015: 117).

2- Ticaret ve Sömürgecilik

Ticaret; belli bir sonuç elde etmek için herhangi bir etkinliğin meslek olarak yapılması, kâr amacı güdülmesi, yapılan işlemin sürekli ve kurumsal olması anlamına gelen bir sözcüktür (Doğan, 2008: 33). Başka bir deyişle her türlü malın alınıp satılmasıdır; fakat ticaret için bu çalışmadan geçimini sağlayan bir gruba ihtiyaç duyulmuştur. Yani bir tüccar sınıf meydana gelmeli ve bu gruba ait olan kişiler ticaret yaparak geçimini sağlamalıdır (Alparslan, 2010: 4).

Neolitik Çağ'da uzmanlık gerektiren faaliyetler sonucunda kasaba ve kentlerde çömlekçilik, dokumacılık gibi beceri isteyen profesyonel zanaatlar ortaya çıkmıştır. Böylece alışverişin bağımsız bir ustalık konumuna ulaştığı, geçimini yalnızca ticaret ile sağlayan gruplar oluşmuştur. Bu nedenle ticaret ve zanaatların tohumları Neolitik Çağ'da atılmıştır (Şenel, 2018: 273).

Çağımızın ekonomik sistemini biçimlendiren, topluluklar arası ticaretin büyümeye başladığı Neolitik Çağ'da, insanoğlunun geçim tarzında köklü değişiklikler yaşanmıştır (Sevin, 1999: 24). Daha önce insanlar için tüketim bir zorunluluk iken bu dönemde üretim de kaçınılmaz olmuştur. Bu durum, beraberinde birtakım sonuçlara yol açmıştır. Yani insanların üretici bir yaşama geçmesi, daha fazla emek harcaması, mülkiyet fikrinin doğması, onların emeklerini başkalarıyla paylaşmasını engellemiştir (Şenel, 2018: 273).

Bireyin elinde bulunan mülkiyetini koruma gayretine karşı elde edilen mahsullere, tarıma açılmış arazilere çalışmadan ulaşma arzusu haraç, yağma, talan gibi çaba göstermeden el koyma yollarının başlamasına yol açmıştır (Şenel, 2018: 273). Bu yöntemler dışında ticari faaliyetler yoluyla ekonomik kaynakların kontrol edilmesi veya işlenmesi gibi farklı davranışlar karşımıza çıkmıştır (Karaca, 2016: 33).

Ticaret için en önemli teşvik olarak bilinen, akımların elektriği olarak kabul edilen faktör arz ve talep olmuştur. Talep olmadan arz, arz olmadan talep yoktur. Bunların her ikisi de kendilerini meydana getiren alışverişten doğmuştur. Ancak bu alışveriş sonucunda elde edilen gerçek kârların kitlesi adil olmayan bir şekilde paylaşıldığında bu eşitsizlik, yapıcı ve yararlı olmayan ekonomik yansımalara sebep olmuştur (Braudel, 2017: 148). Bunun sonucunda yaşamı ucuzlaştıran, onu kâr elde etme sürecinin içine çekerek adlandıran, yaşam ağını kontrol altına alan teşebbüsler

ortaya çıkmıştır. Buna yeltenen otorite hem güç ve ikna ile hem de zorlama ve rızayla hareket etmiştir. Antonia Gramsci'nin müşahede ettiği üzere, “*Egemenliği devam ettirmek, toplum genelindeki güçleri basitleştirerek köşeye sıkıştırıp bir blokta toplamaktır*” (Patel & Moore: 2020, 178).

Başkalarının çabaları veya bu gayreti sonucunda ortaya çıkan ürünleri ele geçirmesi yollarının süreklilik kazanmasıyla sömürgecilik meydana gelmiştir (Şenel, 2018: 273). Sömürgecilik, ekonomik kaynaklara el koyma faaliyetinin ötesinde birtakım insani olmayan anlayışı içine alan psikolojik, kültürel ve biyolojik alanlara yönelik bir kısıtlamadır. Bu yönüyle sömürgecilik, bir milletin yayılma gücü, zaman ve mekân içinde dal budak salmasıdır. Mal ve hizmetlerin büyük bir bölümünün o ulusun hayallerine itaat etmesidir (Karaca, 2016: 15).

Sömürge kavramının etrafında bazen aynı durumu başka yollarla göstermek üzere farklı ifadelere yer verilmiştir. Bir aslanın bir zürafayı sadece besin ihtiyacını karşılamak için yiyecek olarak görmesi gibi hammadde; telefon ve bilgisayarı sadece kullanmaya mahkûm eden, onları hiçbir zaman icat edemeyeceği öngörülen toplumların bağımlılığını ifade eden gelişmemiş, az gelişmiş tanımlamalarıyla oluşan söz dağarcığı meydana gelmiştir (Said, 2016: 44).

Tarihin farklı dönemlerinde görülen sömürgecilik faaliyetleri, amaç bakımından çeşitlilik göstermekle birlikte birbirini izleyen bir yapıya sahip olmuştur. Bilinçli veya bilinçsiz tutumlar hedefinde, sömürgeleştirme hareketlerinin olgularında macera zevki, zenginler için duyulan iştah, istila, işgal gibi ögeler görülmüştür. Bu tutumlar içerisinde yer alan aşırı finansal düşünce hemen hemen her zaman sömürgeci politikanın güdüleyicisi olmuştur. İktisadi zenginliği başkalarının varlığına el koyarak elde etmeyi amaçlayan ulusal bilinç kavramından yoksun olan uluslar, bu hırslarını yayılma, oyalama ve bağlama doyumlarıyla bir araya getirmiştir (Ferro, 2002: 36).

Ekonomik isteklerini, siyasi ve sosyo-ekonomik ümitsizlikten kurtuluşu başkalarına sığınmak olarak düşünen uluslara karşı kabul ettiren sömürgeci devletler, farklı hallerde ortaya çıkmıştır (Said, 2016: 45). Bazen insanoğlu için didinen her türlü kişisel menfaatlardan uzak, gelişmemiş uluslara kültür yayma uğruna savaşan biri olarak; bazen de iki elini arkasına bağlamış, toprakları üzerinde uzak ufuklara dalmış biri olarak görülmüştür. Her iki yoldan da menfaat sağlamış olan sömürgeci, kendi rahatıyla sömürgeleştirdiği ulusun içine düştüğü ıstırapı karşılaştırdığında, kişisel üstünlüğünü fark etmiştir. Bu konforlu yaşamı sürdürebilmek için yayılmacı politikasını geliştirerek devam ettirirken; zayıf, yoksul veya öz kaynaklarını değerlendiremeyen milletleri de aramaya devam etmiştir. Bu arayışın sonunda ise sömürülen uluslar ortaya çıkmıştır (Memmi, 1996: 20).

Güçsüzlüğün sonunda sömürgeci devletlere teslim olan uluslarda, bu durumun ortaya çıkmasında psikolojik, ekonomik ve coğrafi etkenlerin yanında siyasi ortam da rol oynamıştır.

2.1. Psikolojik Etkenler

İnsanoğlunun yaratılışından itibaren ebedilik ve yaşamdan kopmamak arayışı bulunmaktadır. Eski Çağ'da kişinin günlük hayatta kullandığı eşyalarıyla birlikte gömülmesi onun nasıl ki bu dünyadan kopmadığını gösteriyorsa günümüzde de gazetelere verilen başsağlığı ilanlarında “ebediyete uğurlandı” ifadesi, geride kalanlar için yaşamını yitiren kişiyi yok olmadığını göstermektedir. Bireyin kolay kolay bitmeyen bu yaşam arzusu birtakım duyguları da beraberinde getirmiştir. Bu hislerden birisi sığınma yani başkalarından yardım istemesidir (Tarhan, 2020: 138).

Bireyler, tehlikeli olarak yorumladıkları hususlardan olabildiğince uzak kalmak, şayet öyle bir durum içindelerse de bu durumdan kurtulmak ve kendilerini korumak istemiştir. İnsanın bizzat kendisini koruyacak durumda olmaması, onu kendisinden daha kuvvetli olan faktörlere yaklaştırmıştır. Özellikle siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda ileri olan uluslara kaçma isteği, beraberinde imrenme hissi ile birleşince sömürgeci devletlerin işi kolaylaşmıştır (Gençöz, 1998: 10).

Yaşama tutunmak isteyen ulusların, kendisine kayıtsız şartsız bağlanma isteğine soğukkanlı bir şekilde yaklaşan sömürgeciler, hammadde kaynaklarını kapmak hırsıyla onlara göz kırpmıştır. Yani sömürgeci devletler, bu işi insanca yapmamış her zaman kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiştir (Luraghi, 2019: 19). Sömürge elde etmek amacıyla olan ulusların korku psikolojisi ve kendisine karşı duyulan hayranlık, görkemini kendisine muhtaç olanlara karşı arttırarak menfaatlerinin diri tutulmasını sağlamıştır (Zahar, 1999: 31).

Çaresizlik ve sömürgecinin artan baskısıyla hayatına devam eden insanların içinde buldukları bayağılık durumunda zulmün sebebini anladıkları oranda direnme şevkleri de zayıflamıştır. Kendilerine karşı devam eden baskı sonucunda sığındıkları gücün çıkarları doğrultusunda davranan sömürülenler, yeni korku ve endişelerle yine ayakta kalmaya çalışmıştır (Zahar, 1999: 31).

2.2. Ekonomik Etkenler

Bir devletin varlığını koruyup sürdürebilmesi, dilimlere bölünmemiş bütüncül bir münasebete bağlıdır. Ekonomik sistem, yönetim biçimi ve toplumsal yapıdan kurulu olan bu ilişkinin esasını, bir ulusun gelişimini sağlayan en büyük güç olan çalışma gayreti oluşturmuştur (Patel & Moore, 2020: 101). Bu çaba insan icatlarının en önemlileri olan tarım ve hayvancılığın ekonomik hayatın temellerini teşkil eden nitelikler olarak ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Ticaret ve imalat ile birlikte çeşitlenen bu yaşamın gönenci günümüze yaklaştıkça insanoğlunun birtakım alanlarda güçlenmesini sağlamıştır. Bu durum yeryüzünün fakirleşmesine, insan soyunun ise zenginleşmesine yol açmıştır. Tabii bunda nüfusun artmasıyla insanoğlunun tabiat üzerinde daha etkin bir hale gelmesi de rol oynamıştır (Toynbee, 2021: 64).

Siyasi yapıların oluşmasıyla birlikte insanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü önemini arttırmıştır. Fikirselsel ve emeksel gücü fayda üretmek için kullanan toplumlar gelişimini sağlamaya muvaffak olmuştur. Üretim, emek, keşif veya araştırmayla ilgilenmeyen, kaderinin ona yüklediği işe ihanet eden ülkelerin ise ekonomik gücü neredeyse yoktur ve bu devletler, yerini almayı umut ettiği gelişmiş milletlerle asla boy ölçüşemez. Bu sebeple çaba harcamadan istediğini elde etmeye çalışan ağırkanlı uluslar, sömürgecilere tutku ile yaklaşp onların mülkü olmaya mecbur kalmıştır (Fanon, 2020: 150).

Ülkelerin geçim tarzı veya zenginlik kaynakları zamana, mekâna ve devlet politikasına göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Tatarlarda, hayvanlar birer ticaret aracı ve değer ölçütü iken İspanyolların gözünde altın ve gümüş, zenginliğin kriteri olarak kabul edilmiştir (Smith, 2019: 104). Toplumun yaşamı için gerekli olan bunun gibi nesnelerin geliştirilmesi, üretim çarklarının döndürülmesi devletin sermaye birikimini arttırırken aynı zamanda ulusal ekonomiyi de güçlendirmektedir. Ancak üretim araçlarının iyileştirilmemesi geçim ilişkilerinin düzenini bozmakta, zanaatkarların sermayeye ihtiyaç duymasına sebep olmaktadır (Luraghi, 2019: 19).

Yoksullaşan millet yavaş yavaş ağır iktisadi bir enkaza sürüklenirken, kolay kazanç elde etmek uğruna dünyayı köşe bucak arayan sömürgeci devletler için elverişli bir ortam meydana gelmiştir. Fırsatı değerlendiren yayılmacı ülkeler, kendi kaynaklarını kullanamayan devletlerin yalnızca ekonomilerine değil, yaşamlarına da el koymuştur (Patel & Moore, 2020: 101). Bunu yapan sömürgeci devletler, doğrudan askeri bir güçle değil; daha yumuşak bir davranış şekli göstermiştir. Ticaret yapma, ekonomik yardım veya uygarlaştırma gibi yöntemleri kullanarak amaçlarına ulaşmıştır (Gündüz, 2016: 765).

2.3. Coğrafi Etkenler

İnsan yaşamı için gerekli olan coğrafi mekânın farklı halleri, onların hayatı üzerinde çeşitli etkiler bırakmıştır. Fakat aynı mekân üzerinde gelişmiş insan toplulukları da vardır. Örneğin; aynı coğrafyada yaşayan insanların avcı ve toplayıcılıktan bitki ve hayvan türlerini evcilleştirerek üretici yaşama geçmesi gibi. Bunun için coğrafi mekândan yararlanmak, insanların zekâ ve iradesine bağlıdır (Demircioğlu, 1998: 1).

Dünyadaki her yeni yerin keşfedilmesi ve planının çıkarılması sonunda denetim altına alınmasının bir aracı olan coğrafi eylem, sömürgeci devletler için bir şiddet eylemidir. Kolay kâr elde etmek amacıyla ele geçirme, hâkimiyet kurma veya ticaret ağı oluşturan yayılmacı devletler, kendilerine yakın veya uzak yerlerdeki coğrafi alanın artılarına yoğunluk vermiştir. Bu olgular bazen tarım ürünlerinden bazen de değerli madenlerden oluşmuştur (Eaglaton, & Jameson & Said, 1993: 72).

Ülkede bulunan yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynakları, mevcut yollar, yerleşim bölgelerinin konumu, aralarında bulunan mesafe, başkent pozisyonu, yerel ekonominin yoğun olduğu yerler gibi bilgiler sömürgeci tarafından işlenmiştir. Hâkimiyeti altına alacağı toprakların ekonomik yapısını coğrafyaya göre hesaplayan sömürgeci, olası milli isyanlar sırasında kendisine destek verecek olan halkın konumunu, ayaklanmalara karşı koyacak güvenlik güçlerinin faaliyetlerini düşünerek, nerelere yollar açılması zorunluluğunu tespit ederek işini kolaylaştırmaya çalışmıştır (Aladağ, 2020: 121).

Mevcut idari yapısını coğrafi özellikleri dikkate alarak belirleyen, başkent seçimi gibi, ekonomik yoğunluğu dengeli bir şekilde ülke genelinde yaygınlaştırarak iç ve dış güvenliği sağlayan, bunun yanı sıra en önemli unsur olan yaşadığı coğrafyaya sadık kalan uluslar topraklarının vaziyetini yıkıcı güçlere teslim etmemiştir.

2.4. Siyasi Ortam

Diğer canlılar gibi insanoğlu da kısa ömrü boyunca kendini ayakta tutmak çabasıyla yeryüzünü etkilemekte ve değiştirmektedir. Bununla birlikte insangillerden önceki hiçbir tür herhangi bir şekilde yeryüzüne hükmetme veya onu yıkma gücüne sahip olmamıştır. Paleolitik Çağ'dan itibaren başlayan bu hâkimiyet, ilerleyen süreçte yaşamın farklı alanlarında kendini daha çok hissettirmeye başlamıştır (Toynbee, 2021: 61).

Neolitik Çağ'da yerleşik toplum düzeninin ortaya çıkması sonucunda, sosyal uyumun yeniden düzenlenmesi için yaptırım kuvveti olan bir üst erke ihtiyaç duyulmuştur. Bu gereksinim duyulan otorite, devlet olarak tarif edilen bir kurum şeklinde meydana gelmiştir (Şaylan, 2016: 28).

Devletin varlık nedeni, yasalarla toplumdaki otoriteye ya da güç uyumu üzerinde durup iç ve dış politikada başkalarının hükmü altında olmadan varlığını korumaktır. Ömrünü bu amillere veren ülkeler, kendi öz kaynaklarını değerlendirerek devrin gerisinde kalmamayı, adalet sistemini sağlıklı bir şekilde işlemeyi ve en önemlisi milli şuuru zinde tutmayı başarmıştır. Ancak maddi kaynaklarını kullanamayan, doğruluk ve dürüstlüğü çalıştıramayan yönetimler sömürgeci devletlerin egemenliği altında yaşamaya aday olmuştur (Şaylan, 2016: 53).

Ülkeler politik, ekonomik ve kültürel alanlarda krizler yaşayabilirler. Yönetim biçimleri sorgulanabilir, ekonomi politikaları insanları yoksulluğa sürükleyebilir veya bencil duygularla hareket edip sömürgeciliği savunan idareciler ortaya çıkabilir. Bu yöneticiler topluma, *“Hiçbir şeyi farklılaştıramazsınız, bozamazsınız, etkileyemezsiniz, onu ziyan olan aksiyonlara yeltenmeyiniz.”* Mesajını vererek onları etkisiz hale getirmiştir (Başkaya, 2015: 94). Bu bunalımlar toplumsal eşitliği sağlayıp, ekonomik hayata müdahale ederek, insanları özgürleştirerek, bağımsızlık ruhuyla yoğrulmuş liderler yetiştirerek aşılabilmektedir (Şaylan, 2016: 99).

3- Asurluların Ticaret Sömürgeciliği

Asur kavramı, bir bitki tanrısı ya da Dicle'ye doğru eğilmiş bir kayalık çıkıntının tanrılaştırılması olarak kullanılmaya başlandıktan kısa bir süre sonra şehrin ve aynı adı taşıyan ülkenin gerçek kralı olarak kabul edilmiştir (Elayı, 2023: 12-13). Asur Krallığı'nın anayurdu bugünkü Kuzey Irak'ta yer almaktadır. Üçgen biçimli bu bölgenin sınırlarını üç büyük kent belirlemiştir: Güneyde Kalat Şerkat harabelerinin ait olduğu Asur kenti, kuzeyde üzeri modern Musul kentiyle örülmüş Ninive ve doğuda Erbil'in altında kalan Arbail şehridir (Köroğlu & Adalı, 2020: 1). Dicle Nehri ile küçük bir kolu arasındaki kayalık bir burun üzerinde, 54 hektarlık bir alana inşa edilmiş olan Asur kenti Anadolu, Suriye, Aşağı Mezopotamya ve İran'a doğru giden yollara hâkim stratejik bir konuma sahiptir (Elayı, 2023: 12-13).

Asur'da MÖ. 3. binyılın başından itibaren yerleşim görülmüştür. Asur kenti önce Akad hanedanlarına ardından da III. Ur Hanedanlığı'na bağlı olarak yaşamıştır (Elayı, 2023: 12-13). MÖ. 2000'li yıllarda ise Asur Devleti, Ur Krallığı'nın dağılması sonucunda, siyasi ve ekonomik açıdan bağımsızlığını sağlayarak bir kent devleti haline gelmiştir (Köroğlu & Adalı, 2020: 5). Asur Kralları, bu durumun sağladığı avantajlar ile öncelikle hammadde elde edip, tezgâhlarda işleyerek bunu satışa sunmak veya herhangi bir işleme tabi tutmadan ürünler üzerinden kâr elde etmek amacıyla pazar arayışı içerisine girmiştir. Bu amaçla siyasi politikalarını öncelikle ekonomik fayda üzerine inşa eden Asurlu krallar, ülkelerinden geçen tüccarlara birtakım ayrıcalıklar tanıyarak hammadde kontrolünü sağlamış ve kısa sürede Asur'u bir yatırım merkezi haline dönüştürmeyi başarmıştır (Khurt, 2021: 112).

Asur Krallarından İluşuma, Güney Mezopotamya'dan gelen tüccarlara imtiyazlar vererek onları Asur pazarına çekmiştir. Güney Mezopotamyalı tüccarlar, Asur'a gelip kalay alırken, Körfez'den getirdikleri bakırı satarak Asur'u bir depo haline getirmiştir (Khurt, 2021: 112). Ancak alınan bu kalay, Mezopotamya'dan değil; Güney İran'da bulunan kaynaklardan, Tebriz'in güneyindeki Karadağ, Afganistan ile Hindistan'dan Asur'a ulaşmıştır (Yıldırım, 1996: 38). Asurlular bu sayede ülkelerinde çıkarılmayan kalay madenine sahip olmuştur. Öyleki; ticareti yapılan kalay, Asur şehrinin mührü ile satışa sunulmuştur (Yıldırım, 1996: 38). Bu durum artı ürüne sahip olan Asur krallarının, doğu ile yapılan ticaretin kontrolünü ele geçirdiğini göstermiştir (Seyrek, 2019: 5).

Asurlular, coğrafi konumun sağladığı kazanımlarla Asur kentini büyük bir sermaye piyasası haline dönüştürmüştür (Şahin, 2004: 94). Bunun yanı sıra kurduğu imalathanelerle yerli yünler ve Babil kumaşlarını atölyelerde işleyip veya hammadde halinde depolarda saklayıp, fiyat artışını bekledikten sonra satışa sürerek büyük kâr sağlamışlardır (Doğan, 2012: 216). Asur şehir kapısından ham yün alan kadınların ürettiği kumaşların büyük bir kısmı Anadolu pazarında satılmıştır. Anadolu'ya ticaret için gönderilen tekstil ürünleri karşılığında gümüş alan Asurlular, bunu bazen

günlük yaşam harcamalarına bazen de finansal işlemlere yatırmıştır (Michel, 2014: 2-3).

Asurluların siyasi kurumlarından çok daha iyi bilinen yönü Asur kentinde aile şirketi olarak örgütlenmiş tüccarların kurduğu ve bol kazanç sağladığı, Anadolu'ya bir ağ gibi yayılmış olan ticaret kolonileri olmuştur. Asurlu tüccarlar, kuzeyde Karadeniz'e, batıda Afyon bölgesine kadar uzanan geniş bir coğrafi bölgede faaliyet göstermiş ve Anadolu'da bir düzineyi aşkın ticaret merkezi kurmuştur. Ulaşım maliyetleri ve vergiler ile belirlenen ticari süreci kazanca dönüştürerek çok uzak bölgelere seyahat etmekten kaçınmamıştır ((Koroğlu & Adalı, 2020: 5-6). Anadolu'daki bakır ve gümüş madenine ulaşmak amacıyla Anadolu'ya doğru genişleyen Asurlular, bakır ve gümüş karşılığında Babil ve Asur kumaşlarını Anadolu'ya getirmiş; az miktarda ziynet eşyası, buğday ile yün ticareti de yapmıştır (Alparslan, 2010: 11). Bunun dışında bu dönemdeki ticaretin özünü teşkil eden kalayı Anadolu'ya getiren Asurlu tüccarlar, Anadolu'da bol olan bakırı kalay ile karıştırarak bronz elde etmiştir (Arslantaş, 2008: 76).

Ticaretin sistemli bir şekilde disipline edildiği Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda, ilk defa Anadolu ile Asur arasında Milletlerarası Ticaret Sistemi gerçekleşmiştir (Arslantaş, 2008: 74). Azınlık bir grup tarafından inşa edilen bu antlaşma, tüccarlar ile yerel beyler arasında çifte zenginliği sağlamıştır. Yerel beyler "*Olmasa olmaz*" mantığı ile Asurlu tüccarları sermaye birikimi olarak görürken onlar da yerel beyler için kalay ve değerli kumaşları tedarik eden bir hammadde kaynağı sayılmıştır (Fanon, 2020: 70).

Yapılan alışveriş sonunda gerçek kârın kitlesi adil bir şekilde paylaşılmamıştır. Yerli zanaatkârlar hem hammadde elde etmek hem de yaptıklarını satmak için Asurlu tüccarlara bağımlı duruma düşmüştür. Bu bağımlılık beraberinde borçlanmayı da getirmiştir. Topraktan geçimini sağlayan çiftçi bile beklediği hasadı elde edemeyince, Asurlu tüccarların faiz yükünün altına girmiştir (Alparslan, 2010: 21). İddi(n)-Su'en adındaki büyük Asurlu tüccar, vekili Al-tab'a yazdığı mektupta "... *Sizler babalarım, beylerimsiniz! Dikkatli olun ve adamı yakalayıp gümüşü ve faizini tarttırın! Eğer gümüşü tartmayı istemez ve size şiddetli cevap verirse onun eteğini tutun (oyalayın) ve onun evini, bayan hizmetlilerini, erkek kölelerini satın ve haberiniz bana gelsin...*" diyerek gümüşün ve faizinin ödetirilmesi hususunda talimatlar verdiği görülmüştür (Albayrak106-108).

Yerli halkın yoksullaşmasına sebep olan bu ticarete Asurlu tüccarlar, değerli madenleri elde edebilmek için Anadolu'nun fiziki özelliklerinde de kalıcı tahribatlar bırakmıştır. Bunların sonucunda Asurlu tüccarların yaptığı ticaret, sömürgeciliğe dönüşmüştür (Akurgal, 1997: 40).

Asurlular; görünüşte barışçıl ticaret, ancak esasında ekonomik sömürgecilik ile Anadolu'nun sosyo-ekonomik yapısında kalıcı izler bırakırken, kurdukları "*Karum*" ve "*Wabartum*" adı verilen kolonilerle, bilhassa Orta Anadolu'da, gittikçe

genişleyen bir arka bölge durumuna gelmiştir (Childe, 2018: 185). Buna rağmen onların anayurda bağlılığı kopmamıştır. Nitekim bir sömürgeci var olabilmek için, anayurdun sonsuza kadar anayurt olarak kalması gerekir. Bunun kendisine bağlı olduğunu kavradığı sürece, bütün enerjisini bu amaçla kullanması anlaşılır bir durumdur (Memmi, 1996: 33). Bu güç Asurlu tüccarların anayurdu olan Asur şehrinin bir ticaret merkezi olmasını sağlarken, Anadolu'nun vaziyeti ise biraz daha farklı olmuştur. Nitekim Anadolu'nun sosyo-ekonomik imkânlarından faydalanarak zenginleşen Asurlu tüccarlar ile yerel beyler karşısında, yerli halkın yaşam şartları her geçen gün zorlaşmıştır (Eğilmez, 2005: 5).

Koloni Çağı'nda, yerli halk ekonomik değişimin çarkları arasında kalmıştır. Çünkü pazar fiyatları ve alışveriş kuralları yerel beylerin kontrolünde Asurlu memurlar tarafından yürütülmüş, vergiler de dâhil olmak üzere her türlü mal külçe halindeki parayla (Gümüş) hesaplanmıştır (Savaş, 2006: 27). Ancak yerli halkın bu memurlarla pazarlık yapması veya alım satım için değerli madenlere ulaşması mümkün değildir. Bu sebeple Anadolu'daki maddi kaynaklar Asurlu tüccarların istediği etkinlik alanına aktarılmıştır (McNeil, 2021: 60).

Asurluların Anadolu'da uyguladığı sömürge ekonomisi, üretim araçlarının emekçilerin elinden alınması, eski mülkiyet ilişkilerinin yıkılması ve belli ölçüde emek-ücret ilişkisinin birbirinden kopuk hale gelmesi ile biçimlenmiştir. Bu ölçüler öncelikle maden ekonomisine uygulanabildiği için Asurlular, daha çok Anadolu'daki madenlere yönelmiştir. Genellikle de Anadolu halkı, pazar ekonomisine kendini uydurmak, yani kendi ihtiyaçları için kullanamayacağı ürünü üretmek zorunda kalmıştır (Zahar, 1999: 25).

Anadolu'daki yerel halkın yaşamında derin ve kapsamlı izler bırakan Asurlular, bölge ekonomisine "*Topluluğa uyma tutumu*" sayesinde uzun bir süre hükmetmiştir. Bu ilkede, bireyin herhangi bir konuda toplumdan farklı hareket etmesi, lüks içinde yaşaması veya göze çarpacak şekilde hayatını sürdürmesi uygun görülmemiştir. Yerel beylerin de harcamada aşırıya gitmesi, halkın Asurlu tüccarlara karşı sosyal haklarının yeteri kadar korunmaması, toplumun memnuniyetsizliğine sebep olmuştur. Ancak güçlü bir ekonomik güce sahip olan yerel beylere ve Asurlu tüccarlara karşı yapılacak olan bireysel atılganlıklar, uzun bir süre yersiz bir davranış anlamına gelmiştir. Bu sebeple toplumsal-psikolojik dayanışmayı meydana getiren içgüdüsel yakınlıklar şimdilik söz konusu olmadığından bu sömürge ekonomisine karşı yerli halkın bir araya gelmesi mümkün olmamıştır (McNeil, 2021: 141).

Asurlu tüccarlar hem kendi gözünde hem de Anadolu halkı üzerinde ayrıcalıklı bir varlık olarak görülmüştür. Çünkü Anadolu'daki hammadde kaynaklarından elde ettikleri kârın önemini kavradıktan sonra kendi üstünlüğünün farkına varmıştır. Bu üstünlüğü, yerleşik kuralları alt üst edip yeni yasaların hazırlanmasını sağlayarak meşrulaştırmıştır. Böylece onların, yerli halkın yoksulluğunu ve bunun kendi rahatıyla olan ilişkisini görmezden gelmesi mümkün olmamıştır (Memmi, 1996: 30).

Terazinin bir yanında Asurlu tüccarları, diğerinde ise Anadolu halkını düşündüğümüzde, Asurluların hayat standardının yerli halka göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğer Asurluların Anadolu'daki yaşam standardı yüksekse bunun nedeni yerli halkın refah seviyesinin düşük olmasıdır. Onun için Asur sömürgeciliğinin görkemi, Anadolu'daki mal varlığına dayanmıştır (Zahar, 1999: 29).

Asurlu tüccarlar, Anadolu'da bulunan saf altın ve gümüşü elde etmek için çaba gösterirken, bu durum doğrudan mümkün olmadığından ötürü dolaylı yoldan bölgedeki zenginlikleri sömürmüştür. Bu amaçla tüccarlar, ticari faaliyetlerinin normal seyrinde getirdikleri ürünleri, önce kötü daha sonra da kaliteli bakırla değiştirerek iyi cins bakırı gümüş veya altın karşılığında satmıştır. Elde ettiği altın ve gümüşü Asur'a gönderen tüccarlar, parasal değişimin bir nevi ilkel halini kullanmıştır (Bilgiç, 1941: 914). Bu değişim, tamlığın ve eksikliğin yan yana olmadığını fırsat çıktığında karşılaşmayacaklarını, iki farklı sicilin tek bir sorunu meydana getirmediğini, her değişimin zorunlu olarak voltaj farkları sayesinde ortaya çıktığını göstermiştir. Bu mübadelede kullanılan değerli madenler, aynı zamanda Asurlu tüccarların Anadolu'daki sömürge faaliyetlerini hızlandırmasının bir biçimidir. Çünkü değişimin ilkel biçimlerini sonlandırmak mümkün olmadığı için para, her zaman kendi evinde ve dışarıda başkalarını sömürmenin hızlandırmasının bir sembolü olmuştur (Braudel, 2017: 400).

Mal ve para değişimlerin kriteri rolünü oynamıştır (Braudel, 2017: 400). Örneğin; Koloni Çağı'nda tuz yataklarının dikkate değer bir miktarda bulunduğu Orta Anadolu'da, bu önemli hammadde kaynağı hem gıda hem de para olarak hizmet vermiştir. Buradaki tuz ocaklarında "*rabi tabatim*" isimli yüksek rütbeli bir tuzcular amirinin bulunması, tuzun alışverişi yapılan önemli bir hammadde olduğunu göstermiştir (Çayır, 2003: 310). Bu durum tuzun, Asurlu tüccarların pazar çeşitliliğini arttırmasını sağlarken, Asur sömürgeciliğinin, Anadolu'daki ödeme kaynaklarının tükenmesine sebep olan önemli bir tehlike olduğunu da gözler önüne sermiştir (Braudel, 2017: 400).

Bu tüketim, Kapadokya bölgesinde yetiştirilen üzüm ve ondan elde edilen şarap için de geçerli olmuştur. Nitekim bu ürünler, Asurlu tüccarlar için gıda ve para anlamına gelmiştir. Üretimi yapılan meyveler içerisinde ilk sırayı alan üzümün, bazı işlemlerden geçirildikten sonra, şarap anlamına gelen "*ka iranum*" adıyla Asurluların kervan ticaretindeki yazışmalarında kayıtlı olduğu görülmüştür. Böylece doğadan elde edilen mahsuller, bir yandan Asurluların satın alma gücünün yayılmasını sağlarken, diğer yandan da üretimin büyümesine yol açmıştır (Öz, 2011: 287-291).

Asur ticaret sömürgeciliğinin Anadolu'yu birçok yönden nüfuz altına alması, hizmet üreten kişi sayısını da arttırmıştır. Bu durum, endüstrileşme ve örgütlenme alanlarında yeni olanaklar yaratmıştır. Metal işleyicilerin yetiştirilmesi, gerekli

hammadeler sağlanması, bakır ve kalay bulundurularak ticaretin örgütlenmesi ve el altındaki zanaatçıları beslemeye yönelik bir artı ürünün bulundurulması sonucunda artan üretim, Asur sömürgeciliğini güçlendirmiştir (Childe, 2018: 182-184).

Ticari deneyim sayesinde güçlü duruma gelen Asurlu tüccarlar, elde ettikleri kâr ile Anadolu'yu mamur bir hale dönüştürmeyi düşünmemiştir. Aslında bu durum, Asurluların Anadolu'daki hammadde kaynaklarını bilinçsiz bir şekilde tüketerek, bir gün bölgeden ayrılacaklarının da bir işareti olmuştur. Öyleki onların Anadolu'da küçük ticaret kentleri olarak kullandığı “*Wabartum*” isminin misafir, konuk anlamına gelmesi bu durumun kanıtıdır (Alparslan, 2010: 12).

Bu misafirlik Anadolu'nun çevreyle ilgili dokusunu olumsuz yönde etkilemiştir. İnsanlık tarihini yaşam ağı çerçevesinde düşünmenin bir yöntemi olarak ortaya çıkan dünya ekolojisi; iktidar, üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin yaşam ağı üzerinden nasıl işlediğini gösteren bir analizi ifade etmiştir. Buna göre iktidar, sermaye ve doğayı bütünleştiren ilişkiler grubunun işlemesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde büyük sermayedarların ekonomik hırsları, onların yaşamı ve çevreyi tahrip etmesinin önüne geçmeyecektir (Jason & Moore, 2020: 50). Bu doğrultuda Asurlular, yeraltı zenginlikleri başta olmak üzere Anadolu'nun birçok zenginliğini sömürerek doğaya dair birtakım sorunlara yol açmıştır (Memiş, 2015: 117). Yani iklim, biyoçeşitlilik ve kaynakların tüketilmesi, doğal sorunlar ve ekolojik krizlerin meydana gelmesine ortam hazırlamıştır. Böylece Asurlu tüccarların, doğayı üretken bir objeye, bu üretkenliği de zenginliğe dönüştürme kapasitesiyle yaptığı sömürgecilik, sınırsız bir şekilde sermaye biriktirmek hırsıyla Anadolu'da yıkıntılar bırakmıştır (Patel & Moore, 2020: 57).

Asurlu tüccarların Anadolu'daki sömürgecilik faaliyetleri, gözle görülmez. Çünkü bu faaliyet sayesinde daha da zenginleşen Anadolu'daki yerel beyler tarafından sömürgecilik, kamufle edilmiştir. Sömürge seçkinleriyle, yani Asurlu tüccarlar ile iyi ilişkiler kurmaya çalışan yerel beyler, bunun için büyük çaba harcamıştır. Yerli halk ile Asurlu tüccarlar arasındaki sosyal ve ekonomik münasebetler, yerel beyler tarafından diyalog yoluyla çözülmüştür. Bu uzlaşmayı uzun soluklu kılan temel etken ise ticaretin düzenli olma durumudur (Fanon, 2020: 50).

Menzil kentlerin başında bulunan kentler, kutba az ya da çok saygılı mesafelerde yer alarak, Asurlu tüccarlarla iş birliği yaparak, onları etrafında toplamıştır. Tüccarlar, iş akımını Asur'dan Anadolu beylerine doğru yöneltmekte, onların saraylarında ve Karumlarda emanet ettikleri malları dağıtıp veya taşıyarak onların kredisine yaslanmış ya da onlara tahammül etmiştir. Ticari çeşitliliğin yerleştiği her yerde hoşgörülük, şaşırtıcı bir şekilde tekrarlanmıştır (Braudel, 2017: 19-22).

Yerel beyler ile Asurlu tüccarların birbirlerine göstermiş olduğu müsamaha, bu durumun bir nevi “*Gönüllü sömürgecilik*” olduğunu göstermiştir (Şenel, 2018: 627). Çünkü hammaddelerin dışalımına sağlanmasında Asurlu tüccarların yaptığını,

Anadolu beyleri de gerçekleştirebilirdi. Ancak onlar Asurlu tüccarları tercih etmiştir. Bu sebeple birçok bağımsız beylik, Asurlu tüccarların getirdiği ürünlerden yararlanabilmek için olduğu kadar bölgede bulunan ticaret mallarını satabilmek için de birbirleriyle yarışmıştır. Birbiriyle yarışan alıcıların çokluğu ise Asurlu tüccarların Anadolu'daki faaliyetlerini kolaylaştırmıştır (Childe, 2018: 196).

Asurlu tüccarların Anadolu'daki varlığını devam ettirmesi yerel beyler ile yaptığı ittifakla mümkün olmuştur. Bu sebeple Asurlular, yerel beylerle sürekli temas halinde yaşamıştır. Çünkü sömürü faaliyetinin yürütülmesi için kitleler üzerinde etkili olan idarecilere ihtiyaç vardır. Kendi yararını gözeten yerel beyler de sömüren ile sömürülen arasındaki ilişkide ön planda olmuştur (Şenel, 2018: 683). Nitekim yerel beyler yolları koruyarak, soyguna ve hırsızlığa karşı tedbirler alarak, Asurlu tüccarlara rahat hareket edebilme imkânı sağlarken, ekonomik yetersizlikten dolayı Asurlu tüccarlara rehin verilen veya köle olarak düşen yerli halkı görmezden gelmiştir (Arslantaş, 2001: 51).

Ekonominin ikili kalkınması, başka bir ifadeyle kapitalist ve feodal yapıların müşterek kalkınması olarak niteleyen teorisyenlere göre: İkili kalkınma tezi, feodaliteden kapitalizme doğrusal bir geçişi ifade etmiştir. Buna göre tarım alanları hâlâ feodal yapıdadır, şehirler ise kapitalist kalkınma sürecini izlemektedir. Bir yanda ekonomik yayılcılık diğer yanda ise az gelişmiş bir yapı vardır. Dolayısıyla Anadolu'daki hammadde kaynaklarının Asur'a taşınma süreci, ekonominin ikili kalkınması, bir başka ifadeyle sermayeci ve feodal yapıların müşterek kalkınması olarak görülmüştür. Feodaliteden sermayeci yapıya doğrudan geçişi ifade eden ikili kalkınma tezinde, yerel beylerin kontrolünde yerli halk topraktan geçimini sağlamaya çalışırken, ticaret ise büyük sermayeli Asurlu tüccarlara bırakılmıştır (Zahar, 1999: 25). Böylece Asurlu tüccarlar, Anadolu'daki zenginliğin önemli bir ortağı haline gelmiştir. Nasıl ki deniz, Akdeniz veya Basra Körfezi halkına yeni geçim imkânları sunduysa Anadolu'daki pazarlanabilir hammadde bolluğu da Asurlu tüccarlar ile yerel beylerin kendi gereksinimleri üzerinde bir ekonomik dizge oluşturmasını sağlamıştır (Childe, 2018: 185).

Sömürgecilik ile meydana gelen ilişkileri alt üst ederek, bağımsızlığı sağlamak gibi önemli bir amaç taşıyan mücadelede, psikolojik şartlar ile siyasi organizasyonlar etkili olmuştur. Uzun vadede bu hedefin başarıya ulaşması için mutlaka belli bir şuur sürecinin oluşması gereklidir. Başkaldıran insanların maruz kaldığı şartlar konusunda tam bir görüşe sahip olabilmeleri için bu insanların ruhunda olup biten siyasal eylemler, bireysellikten öteye geçmemiştir. Bu süreçte idarecilere düşen görev, yığınların önüne geçip kendiliğinden meydana gelen hadiseleri kanalize etmektir (Zahar, 1999: 85).

Asurluların Anadolu'da uyguladığı ticari sömürgecilik, onlarca beyliğin birbiriyle çekiştiği bir dönemde yaşam alanı bulmuştur. Ancak bütün Orta Anadolu'ya egemen olan merkezi bir devletin kurulmasından sonra hatta daha önce Anitta'nın ve

Puruşhanda kentinin kurduğu büyük prensliklerin oluşması ile bölge, Asurlu sömürgeciler için elverişli olmaktan çıkmıştır (Akurgal, 2020: 46).

MÖ. 2. Binyılda Hint-Avrupalı oymaklar halinde Anadolu'ya gelen Hititler, önce birtakım küçük beylikler halinde yaşamıştır (Darga, 1978: 8). Bu beyliklerden biri olan Kuşşara Kralı Anitta, büyük bir kent devleti olan Hattuşa'ya sefer düzenlemeyi kral olmadan önce babası Pithana'dan çok istemişti; ancak Pithana, Hititlerin yeteri güce ulaştığı kanısında değildir. Onun için Hattuşa'nın hayaliyle yaşayan Anitta, küçük kent devletlerini ele geçirdikten sonra daha da güçlenen ordusu ile Hattuşa'ya sahip olmuştur (Eğilmez, 2020: 21-32). Hemen ardından ise Asur Ticaret Kolonileri'nin merkezi olan Neşa'yı ele geçirmiştir (Akurgal, 2020: 46).

Kral Anitta, Asur sömürgeciliğine ve soyluların baskısına karşı bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Bu sebeple Hitit birliğine gönüllü olarak katılan Anadolu halkı, Anitta liderliğinde Asur Ticaret Kolonileri'ne bağlı olan kentleri ele geçirmiştir. Hititlerin etrafında birleşen Anadolu halkı, Asurluların ticari sömürgeciliğe dayanan düzeninden kurtulmaya başlamıştır (Eğilmez, 2005: 5).

Hititler, Anadolu'da siyasi birliğin sağlanması yönünde en büyük adımı atmıştır. Diğer yandan Şamsi-Adad'ın ölümünden sonra Asur Devleti'nde oluşan otorite boşluğu ve akabinde gelişen karışıklıklar, Asurlu tüccarları olumsuz yönde etkilemiş ve bunun sonucunda ticari ilişkiler sekteye uğramıştır. Koloni Çağı'nın sona ermesiyle Anadolu'da güçlü bir imparatorluk olan Hititler ortaya çıkarken, Mezopotamya'da bir dönem daha siyasi parçalanmışlık görülmüştür (Gökçek, 2015: 16).

Kurtuluşçu politika, kendi ölümünü dile getiren maddi koşulları yaratmak için vardır. Bu yüzden de her zaman kendi kendini yıkıcı aygıtlar bulmuştur. Bu araçlar halkın varlığını devam ettirme arzusunun organize hale gelmesi ile harekete geçirilmiştir. Bu düzenleme ile Anadolu'da öncelikle siyasi yapı değişmiştir. Ardından da güçlü bir siyasal sistemin kurulması hem Anadolu'nun hem de Mezopotamya'nın sosyo-politik yapısını etkilemiştir (Eaglaton & Jameson & Said, 1993: 28).

Hititler kurulduktan sonra, Anadolu'da Asur Koloni Çağı'ndaki gibi herhangi bir Asur sömürgeciliğine rastlanmamıştır. Bu durum Anadolu halkının Hitit birliğinden memnun olduğunu kanıtladığı gibi Anadolu'da merkezi otoritenin güçlü olması ve Asur ülkesinde yaşanan iç karışıklıkların Asur sömürgeciliğinin canlanmasını engellediğini göstermiştir (Eğilmez, 2005: 5).

4- Sonuç

Kendi öz kaynaklarını farklı sebeplerle değerlendiremeyen ya da bu kazanıma sahip olamayan ülkeler, başka devletlerin siyasi ve ekonomik egemenliğini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu bakımdan güçlü devletlerin kontrolündeki coğrafyalarda ekonomik sömürgecilik sistemi uygulanmıştır.

Mezopotamya'da kurulan ve sahip olduğu stratejik konum sayesinde özellikle ticarete gelişme sağlayan Asurlular, izlediği yayılcı politika ile güçlü bir medeniyete sahip olmuştur. Bu gücü uygar bir toplum olmanın avantajı ile birleştirerek, pazar ekonomisini arttırmıştır. Nitekim Asurlular, üzerinde yaşadığı coğrafyada, Sümerler sayesinde yazıyı öğrenerek uygar bir toplum haline gelmiştir.

Asurlular, uygarlığın yayılcı bir anlayışa sahip olmasını sağlayan en önemli dinamiklerden biri olan yazı sayesinde mevcut coğrafi şartları zorlamaya başlamıştır. Bu amaçla Anadolu'nun siyasi, ekonomik ve coğrafi şartlarını değerlendirerek, sömürgecilik yöntemlerinden birisi olan ticareti işe koşturmuştur.

Anadolu'da bulunan siyasi yapının desteğini alarak manevra kabiliyetlerini genişleten Asurlu tüccarlar, baskı ve şiddete dayalı bir kontrolden uzak sömürgecilik yöntemini uygulamıştır. Yani Anadolu'nun zengin hammadde kaynaklarını ülkesine taşıyıp doğal zenginliklerinin azalmasına, yerli halkın kendi öz kaynaklarını değerlendirmesini engelleyerek, halkın fakirleşmesine yol açmıştır.

Asurlular, sömürgeciliğin ilk planda kalkınmasını sağlayan altın ve gümüş gibi madenleri asaletle bir tutmuştur. Bu sebeple ülkesi dışında kalan Anadolu'daki altın ve gümüşü hüküm altına alarak, asaletle zenginliği eşdeğer tutmuştur. Bu varlığı korumak amacıyla olan Asurlular, doğanın kendisini ticari bir eşyaya dönüştürmüştür.

Asur sömürgeciliğinin, Anadolu'daki halkı din ve mezhep bağlamında küçük gruplara bölerek rejimle çatışır hale dönüştürmek, kültürel emperyalizm politikası izleyerek, yerli halkın eriyip yok olmasını sağlamak gibi hedefleri olmamıştır. Onların Anadolu'daki temel politikası, sermaye artırımını sağlamaktır.

Sosyal yaşamdan uzaklaştırılmayan, ancak toplumun dinamiklerine karşı yeterli maddi güce sahip olmadığı için mevcut düzene uyum sağlamak zorunda kalan Anadolu halkı, Koloni Çağı'ndaki hayat tarzından hoşnut olmamıştır. Sosyal hayattaki alışkanlıklarını (Hukuk, din gibi) her ne kadar Asurlu tüccarlarla paylaşmış olsa da varlık içinde yaşama yönünden hep Asurlu tüccarların gerisinde kalmıştır. Bütün bunlar Anadolu halkının, Asur sömürgeciliğinin son bulmasını ümit ettiğini göstermiştir. Nitekim Hititlerin Anadolu'da merkezi otoriteyi sağlamasıyla Asurlular, kendisine ait olmayan toprakları terk etmiştir. Böylece yıllardır süregelen Asur ticaret sömürgeciliği de son bulmuştur. Bu durum Anadolu'nun kendi öz kaynaklarını değerlendiren, başka bir medeniyet tarafından yönlendirilemeyen bağımsız bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır.

Kaynakça

ALADAĞ, Ö. (2018), "Sömürgecilik ve Harita", *5. Uluslararası Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu*, 25-26-27 Ekim 2018, İstanbul, Erişim Adresi: https://www.academia.edu/41975544/s.121_

- ALBAYRAK, İ. (2006), *Kültepe Tabletleri IV*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ALPARSLAN, M. (2010), *Eski Anadolu'da Ticaret (M.Ö. II. Binyıl)*, İstanbul, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- AKURGAL, E. (1997), *Anadolu Kültür Tarihi*, Akara, Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- AKURGAL, E. (2020), *Anadolu Uygarlıkları*, Ankara, Phoneix Yayınları.
- ARSLANTAŞ, Y. (2001), *Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Anadolu'da Ticari Hayat*, Elazığ, Örnek Ofset.
- BAŞKAYA, F. (2015), *Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme*, İstanbul, Öteki Yayınevi.
- BİLGİÇ, E. (1943), “Kapadokya Tabletlerine Göre Anadolu Kavimleri Üzerinde Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2(1), s.35-43.
- BRAUDEL, F. (2017), *Maddi Uygarlık Dünyanın Zamanı*, (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- BRAUDEL, F. (2017), *Maddi Uygarlık Gündelik Hayatın Yapıları*, (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- CHİLDE, V. G. (2018), *Tarihte Neler Oldu? Araçların Öyküsü*, (Çev. A. Şenel), İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- ÇAYIR, M. (2003), “Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni Bir Unvan, rabi tabatim Tuzcular Âmiri”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), s.303-314.
- DARGA, A. M. (1978), “Hitit Devleti'nin Ana Hatları”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, (1), s.8-12.
- DEMİRCİOĞLU, H. (1998), *Roma Tarihi I. Cilt*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, İ.B. (2010), *Tarih Öncesinde Ticaret ve Değiş-Tokuş*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- EAGLATON, T. & JAMESON, F. & SAİD, E. W. (1993), *Milliyetçilik, Sömürgecilik ve Yazın*, (Çev. Ş. S. Süer Kaya), İstanbul, Kabalcı Yayınları.
- EĞİLMEZ, M. (2020), *Anitta'nın Laneti*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- EĞİLMEZ, M. (2005), *Hitit Ekonomisi*, İstanbul, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

- ELAYI, J. (2023), *Asurlular Antik Çağ'ın İlk İmparatorluğu*, (Çev. A. Sarı), İstanbul, Kronik Kitap.
- FANON, F. (2020), *Yeryüzünün Lanetlileri*, (Çev. Şen Süer), İstanbul, Versus Kitap.
- FERRO, M. (2002), *Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl – 20. Yüzyıl*, (Çev. M. Cedden), Ankara, İmge Kitabevi.
- FİDAN, E. (2016), “Tarih Öncesi Dönemlerde Anadolu’da Kullanılmış Olan Maden Yatakları”, *MT Bilimsel Yer Altı Kaynakları Dergisi*, 9, s.49-59.
- GENÇÖZ, T. (1998), “Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları”. *Kriz Dergisi*, 6(2), s.9-16.
- GÖKÇEK, L. G. (2015), *Asurlular*, Ankara, Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- GÖKÇEK, L. G. & ABACI, O. (2019), *Anadolu'nun Eskiçağ Tarihi*, İstanbul, Değişim Yayınları.
- GÜNDÜZ, A. (2016), “Sömürgecilik Kavramı ve Sömürgeci Devletlerin Uyguladığı Taktikler Ortadoğu Örneği”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 9(25) s.763-784.
- KARACA, Ö. (2016), *Sömürgecilik*, İstanbul, Msn Yayıncılık.
- KHURT, A. (2021), *Eskiçağ'da Yakındoğu (MÖ 3000-330)*, C:1, (Çev. D. Şendil), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KINAL, F. (1998), *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KÖROĞLU, K. ADALI, S. F. (2020), *Assurlular: Dicle'den Toroslara Tanrı Assur'un Krallığı*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- LURAGHÍ, R. (2019), *Sömürgecilik Tarihi*, (Çev. A. Emeç), İstanbul, e yayınları.
- MCNEİL, W. H. (2021), *Dünya Tarihi*, (Çev. A. Şenel), Ankara, İmge Kitabevi.
- MÍCHEL, C. (2014), “Estimating an Old Assyrian Household Textile Production with the Help of Experimental Archaeology: Feasibility and Limitations”, *Traditional Textile Craft-an Intangible Cultural Heritage*, Amman, s.2-3.
- MEMMİ, A. (1996), *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, (Çev. A. Ak), Ankara, Emel Matbaası.
- ÖZ, E. (2011), “Kültepe Tabletlerine Göre Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Anadolu'da Üzüm Yetiştiriciliği ve Bağcılık” *Gazi Akademik Bakış*, 5(9), s.285-291.
- PATEL, R. & MOORE J. W. (2020), *Yedi Ucuz Şey Üzerinden Dünya Tarihi*, (Çev. S. Gündüz), İstanbul, Kolektif Kitap.
- SAİD, E. (2016), *Kış Ruhü*, (Çev. T. Birkan), İstanbul, Metis Yayınları.

- SAVAŞ, Ö. S. (2019), *Çivi Yazılı Belgeler Işığında Anadolu'da (İ.Ö. 2. BİN Yılında) Madencilik ve Maden Kullanımı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SEYREK A. (2019), *Asur*, İstanbul, Maviçatı Yayınları.
- SEVİN, V. (1999), *Anadolu Arkeolojisi*, İstanbul, Der Yayınları.
- SMİTH, A. (2019), *Ulusların Zenginliği*, (Çev. Ş. Alpagut), İstanbul, Say Yayınları.
- ŞAHİN, H. A. (2004), *Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Devri*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi.
- ŞAYLAN, G. (2016), *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi.
- ŞENEL, A. (2018), *Kemirgenlerden Sömürgecilere İnsanlık Tarihi*, İmge Kitabevi.
- TARHAN, N. (2020), *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zeka*, Timaş Yayınları.
- TOYNBEE, A. (2021), *İnsan Soy ve Toprak Ana Dünyanın Öyküsel Bir Tarihi*, (Çev. A. A. Çağlayan), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- ÜNAL, A. (2002), "Hititlerde Devlet İdare Sistemi, Kral, Kraliçe, Prenslar, Memurlar, Kanunlar, Fermanlar", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 109-110, s.37-50.
- YILDIRIM, R. (1996), *Eskiçağda Anadolu*, İzmir, Meram Yayıncılık.
- ZAHAR, R. (1999), *Sömürgecilik ve Yabancılaşma*, (Çev. B. Doktor), İstanbul, İnsan Yayınları.